I. V. proti Estonsku, rozsudek ze dne 10. 10. 2023 – Neúspěšný pokus lotyšského občana o zrušení rozhodnutí estonského soudu o osvojení jeho biologického syna manželem matky

Stěžovatel: I. V.

Žalovaný stát: Estonsko

Číslo stížnosti: 37031/21

Datum: 10.10.2023

Článek Úmluvy: čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: osvojení, právo na respektování soukromého života

Český právní řád: § 427 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních
§ 794 a násl. občanského zákoníku (zejména § 830, § 840, § 844)

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 3/2024

I. V. proti Estonsku, rozsudek ze dne 10. 10. 2023

Autorský komentář

Vztahy mezi biologickým rodičem a jeho dítětem jsou jednou z nejcitlivějších oblastí rodinného práva. Proto nemůže být překvapením, že konstantní judikatura ESLP vyžaduje, aby národní soudy v takovým případech rozhodovaly po zevrubném zjištění všech rozhodujících okolností a s plným vědomím a uznáním vzájemně protichůdných zájmů jednotlivých aktérů, jež je třeba v řízení vyvážit. Důraz na splnění požadavků stanovených judikaturou ESLP je (musí být) vlastní i národním soudům, je-li v sázce právo na rodinný a soukromý život, chráněný v čl. 8 Úmluvy. Předkládaná věc je poznamenána nedostatkem pečlivosti estonských soudů, které ačkoliv věděly, že v Lotyšsku dosud probíhá řízení o určení otcovství k dítěti, které mělo být v Estonsku osvojeno, nepřiznaly této skutečnosti odpovídající váhu a biologického otce vyloučily z možnosti rozvíjet rodinný život s jeho dítětem. Jak se přitom podává z rozhodnutí ESLP, stačilo jen vyčkat výsledku řízení o určení v jiném státě EU, a to tím spíše za situace, kdy estonské soudy o řízení prokazatelně věděly. Nepříznivým důsledkům spočívajícím v tom, že jen nesprávným postupem soudu bude biologický otec, který se aktivně domáhá uznání svého otcovství, vyloučen z rodinného života dítěte, brání i česká právní

úprava. Předně v ustanovení § 830 odst. 1 občanského zákoníku stanoví, že podá-li muž, který tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, návrh na určení otcovství, nelze o osvojení rozhodnout, dokud o návrhu na určení otcovství nebude rozhodnuto. Uvedená zákonná překážka se logicky nemůže omezovat jen na vnitrostátní řízení v situaci, kdy v řízení o osvojení vyjde najevo, že v jiné zemi probíhá řízení o určení otcovství, významné pro proces osvojení dítěte. Nežádoucím důsledkům plynoucím z nerespektování postavení putativního otce, který se v souladu s právem domáhá sladění skutečného stavu se stavem právním, se snaží rovněž bránit i judikatura přijatá ještě za „starého" zákona o rodině. V rozsudku ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 4795/2010, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 78/2012, Nejvyšší soud vyslovil závěr, že muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, neztrácí právní mocí rozsudku soudu o osvojení dítěte jinou osobou aktivní legitimaci domáhat se určení svého otcovství, ledaže by šlo o osvojení nezrušitelné. I kdyby bylo jeho otcovství určeno, soud nemůže rozhodovat (v případě trvajících účinků osvojení) také o úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte. Podstatná změna, kterou by při aplikaci uvedených závěrů bylo třeba vzít do úvahy, je to, že koncepce občanského zákoníku sice stále rozlišuje mezi osvojením zrušitelným a nezrušitelným, nicméně pracuje s automatickou konverzí osvojení do osvojení nezrušitelného (§ 840 odst. 2 občanského zákoníku), není-li řízení vedeno jako řízení o nezrušitelné osvojení (§ 844 občanského zákoníku).

(JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Na jaře 2006 se stěžovateli narodil v Lotyšsku syn. Stěžovatel chtěl narození syna zaregistrovat a nechat se oficiálně zapsat jako otec, matka to však odmítla. V lednu 2007 stěžovatel zjistil, že otcovství k dítěti prohlásil jiný muž a že byl zapsán jako otec chlapce. Stěžovatel otcovství tohoto muže napadl u lotyšských soudů. V rámci řízení před soudem bylo nařízeno provedení DNA testu, který potvrdil, že stěžovatel je biologickým otcem dítěte.

V průběhu řízení před lotyšskými soudy se matka i s dítětem přestěhovala do Estonska. Našla si nového partnera a provdala se za něj. Následně její nový manžel v Estonsku podal žádost o osvojení dítěte, které soud v dubnu 2018 vyhověl. Poté, co se stěžovatel dozvěděl o osvojení dítěte, podal u estonského soudu návrh na zrušení tohoto rozhodnutí. Věc se dostala až k estonskému Nejvyššímu soudu, který v únoru 2021 dospěl k závěru, že stěžovatel nemá podle estonského práva postavení (právně uznaného) otce, neboť jeho otcovství nebylo v Lotyšsku dosud pravomocně uznáno, tudíž nemohl před soudy osvojení rozporovat. Rovněž uvedl, že i kdyby bylo otcovství stěžovatele uznáno později, nezpůsobilo by to zpětnou neplatnost souhlasu s osvojením právního otce, tj. osoby zapsané jako otec dítěte v době osvojení. Lotyšské soudy nakonec otcovství stěžovatele uznaly a zapsaly jej jako otce, nicméně pouze pro období ode dne narození chlapce až do dne rozhodnutí o jeho osvojení z dubna 2018 vydaného v Estonsku.

Stěžovatel se v dané věci rozhodl obrátit na Soud, přičemž ve své stížnosti brojil proti průběhu a výsledku soudního řízení o osvojení a řízení o zrušení rozhodnutí o osvojení probíhajícím v Estonsku, přičemž tvrdil, že došlo k porušení jeho práv dle čl. 8 Úmluvy. Mimo jiné namítal, že k osvojení jeho syna nemělo bez jeho souhlasu dojít.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 6 A 8 ÚMLUVY

48. Stěžovatel s odkazem na čl. 6 a 8 Úmluvy namítal průběh a výsledek řízení o osvojení a řízení o zrušení rozhodnutí o osvojení.

49. Tvrdil, že k osvojení, které proběhlo v době neskončeného řízení o určení otcovství v Lotyšsku, nemělo nikdy dojít bez jeho souhlasu jako biologického otce. Navíc jeho role jako biologického otce neměla být v následném řízení o zrušení rozhodnutí ignorována. Vnitrostátní soudy podle něj nezohlednily celkové okolnosti případu, když nevyvážily různé zájmy, včetně jeho zájmu na zachování kontaktu s biologickým synem. Stěžovatel uvedl, že navzdory případnému rozhodnutí lotyšských soudů potvrzujícímu jeho biologické otcovství, podle rozhodnutí estonského Nejvyššího soudu i nadále nemohl napadnout rozhodnutí o osvojení.

50. Soud opakuje, že je to právě on, kdo rozhoduje o právní kvalifikací okolností případu a že již dříve rozhodl, že ačkoli čl. 8 Úmluvy neobsahuje výslovné procesní požadavky, rozhodovací proces vedoucí k zásahovým opatřením musí být spravedlivý a musí poskytnout náležitý respekt k zájmům chráněným tímto ustanovením. Má za to, že stížnost vznesená stěžovatelem podle čl. 6 Úmluvy je úzce spojena s jeho stížností podle čl. 8, a proto může být přezkoumána jako součást posledně uvedené stížnosti.

51. Článek 8 Úmluvy stanoví:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. K přijatelnosti

(…)

2. Posouzení Soudu

(…)

(c) Použitelnost čl. 8 Úmluvy

73. Soud připomíná, že pojem „rodinný život“ podle čl. 8 Úmluvy se neomezuje pouze na vztahy založené na manželství a může zahrnovat i jiné faktické „rodinné“ vazby, kdy spolu osoby žijí mimo manželství. Soud se dále domnívá, že zamýšlený rodinný život může výjimečně spadat do oblasti působnosti čl. 8, zejména v případech, kdy skutečnost, že rodinný život nebyl dosud plně vytvořen, nelze přičítat k tíži stěžovatele. Zejména v případech, kdy to okolnosti odůvodňují, musí „rodinný život“ zahrnovat potenciální vztah, který se může vyvinout mezi dítětem narozeným mimo manželství a biologickým otcem. Mezi rozhodné skutečnosti, jež mohou v praxi v těchto případech určit skutečnou existenci blízkých osobních vazeb, patří povaha vztahu mezi vlastními rodiči a prokazatelný zájem a oddanost otce vůči dítěti před narozením i po něm (viz rozsudek ze dne 22. 3. 2012, Ahrens proti Německu, č. 45071/09, bod 58 a tam citované případy, a rozsudek ze dne 10. 4. 2012, K. A. B. proti Španělsku, č. 59819/08, body 88–89).

74. V řadě případů týkajících se určení nebo popření otcovství však Soud – ačkoli nevyloučil, že může existovat i dostatečný základ pro existenci „rodinného života“ – potvrdil, že v každém případě se takové řízení týká soukromého života člověka podle čl. 8, který zahrnuje důležité aspekty jeho osobní identity (viz rozsudek ze dne 13. 10. 2020, Koychev proti Bulharsku, č. 32495/15, bod 44; rozsudek ze dne 12. 2. 2013, Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku, č. 48494/06, bod 28; výše citovaný rozsudek K. A. B. proti Španělsku, bod 94; a rozsudek ze dne 22. 3. 2012, Kautzor proti Německu, č. 23338/09, bod 63; v souvislosti s osvojením dospělé osoby viz také Poradní posudek ze dne 13. 4.

2023 týkající se procesního postavení a práv biologického rodiče v řízení o osvojení dospělé osoby, č. P16-2022-001, body 53 a 55).

75. Soud nevidí žádný důvod pro jiný závěr v projednávané věci, která se týká pokusu biologického otce zpochybnit osvojení svého syna jiným mužem. Rozhodnutí o povolení osvojení A. E. Z. v Estonsku a následné zamítnutí stěžovatelovy žaloby v řízení o zrušení osvojení je tedy třeba zkoumat v kontextu jeho práva na respektování soukromého života.

76. Z toho vyplývá, že čl. 8 Úmluvy je použitelný.

(…)

B. K věci samé

(…)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

84. Soud zdůrazňuje, že základním cílem čl. 8 je chránit jednotlivce před svévolným jednáním orgánů veřejné moci. Navíc mohou existovat i pozitivní závazky, které jsou vlastní účinnému „respektování" rodinného nebo soukromého života. Hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu podle tohoto ustanovení se však nedají přesně definovat. Použitelné zásady jsou nicméně podobné. V obou kontextech musí Soud při rozhodování o tom, zda došlo či nedošlo k dodržení čl. 8 Úmluvy, určit, zda byla na základě skutkových okolností případu státem dosažena spravedlivá rovnováha mezi konkurujícími si právy a zájmy; a v obou kontextech má stát určitý prostor pro uvážení (viz výše citovaný rozsudek K. A. B. proti Španělsku, bod 95; rozsudek ze dne 6. 7. 2010, Backlund proti Finsku, č. 36498/05, body 46 a 49; rozsudek ze dne 18. 5. 2006, Różański proti Polsku, č. 55339/00, body 60–61; a rozsudek ze dne 26. 5. 1994, Keegan proti Irsku, 16969/90, bod 49). Vedle zvažování zájmů jednotlivce vůči obecnému zájmu společnosti jako celku se vyžaduje také vyvažování s ohledem na konkurující si soukromé zájmy (viz výše citovaný rozsudek Backlund proti Finsku, bod 46).

85. V kontextu negativních i pozitivních závazků musí Soud posoudit, zda ve světle celého případu byly důvody, které příslušné vnitrostátní orgány uvedly k odůvodnění svých rozhodnutí, „relevantní a dostatečné" pro účely čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Za tímto účelem musí ověřit, zda vnitrostátní soudy provedly důkladné posouzení celé rodinné situace a celé řady faktorů, zejména faktorů faktické, emocionální, psychologické, materiální a zdravotní povahy, a provedly vyvážené a přiměřené posouzení příslušných zájmů každé osoby, přičemž se neustále zabývaly určením toho, jaké řešení by bylo pro dítě nejlepší (viz rozsudek ze dne 5. 5. 2020, Uzbyakov proti Rusku, č. 71160/13, bod 105).

86. Volba prostředků použitých k zajištění souladu s čl. 8 v oblasti vzájemných vztahů jednotlivců je v zásadě záležitostí, která spadá do prostoru pro uvážení smluvních států. Existují různé způsoby zajištění „respektování soukromého života" a povaha povinnosti státu bude záviset na konkrétním aspektu soukromého života, o který se jedná. Šíře prostoru pro uvážení bude záviset nejen na konkrétním právu nebo právech, kterých se týká, ale také na povaze toho, co je pro stěžovatele v sázce (viz výše citovaný rozsudek Kautzor proti Německu, bod 65). Pokud je v sázce obzvláště důležitý aspekt existence nebo identity jednotlivce, bude prostor poskytnutý státu obvykle omezen (viz Ahrens proti Německu, cit. výše, bod 68).

87. Soud připomíná, že jeho úkolem není nahrazovat příslušné vnitrostátní orgány při regulaci sporů o otcovství na vnitrostátní úrovni, ale spíše ve světle Úmluvy přezkoumávat rozhodnutí, která tyto

orgány přijaly při výkonu své pravomoci posoudit daný případ (viz výše citovaný rozsudek Różański proti Polsku, bod 62).

(b) Uplatnění obecných zásad na projednávaný případ

88. Soud uznává, že stěžovatel musel čelit zvláštním procesním obtížím při snaze o určení svého právního otcovství. Zatímco u lotyšských soudů probíhalo řízení o uznání jeho právního otcovství, A. E. Z. byl v Estonsku osvojen H. V. bez vědomí stěžovatele. Jeho následný pokus o zrušení rozhodnutí o osvojení byl neúspěšný. Nebyla shledána jeho aktivní legitimace, neboť podle estonského práva na něj nelze pohlížet jako na (právně uznaného) „otce". I když lotyšské soudy v roce 2021 nakonec uznaly jeho nárok jako otce A. E. Z., účinky tohoto rozhodnutí byly časově omezené, neboť jeho právní otcovství bylo uznáno pouze do dne, kdy byl A. E. Z. osvojen v Estonsku.

89. Tento případ se týká stížností podaných proti Estonsku, a tedy pouze dvou skupin řízení – o osvojení a o zrušení osvojení, která proběhla v Estonsku. Průběh řízení před lotyšskými soudy bude zohledněn pouze do té míry, aby bylo možné posoudit, zda a nakolik o nich estonské soudy věděly nebo měly vědět a měly je zohlednit při svém rozhodování.

90. Jak bylo uvedeno výše, stěžovatel považoval řízení o osvojení a následné řízení o zrušení osvojení za společný zdroj porušení svých práv. Zdůrazňoval, že jeho práva byla v obou řízeních zcela ignorována a že vnitrostátní soudy neprovedly vyvažování, které by zohlednilo všechny skutkové okolnosti případu a zahrnovalo spravedlivé vyvážení všech různých zájmů, které byly v sázce, včetně jeho zájmu jako biologického otce.

91. Pokud jde o posouzení stížnosti stěžovatele, Soud nepovažuje za nutné s konečnou platností stanovit, zda v daném případě napadená řízení o osvojení a zrušení osvojení a rozhodnutí v nich vydaná představují zásah do soukromého života stěžovatele, nebo zda je třeba na ně spíše nahlížet z hlediska údajného nedodržení pozitivních závazků ze strany státu. Estonské orgány musely v každém případě nalézt spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy, včetně zájmů stěžovatele a jeho syna.

92. Soud zdůrazňuje, že v tomto případě není povolán k tomu, aby určil, zda schválení žádosti H. V. o osvojení A. E. Z. bylo jako takové odůvodněné nebo zda bylo odůvodněné rozhodnutí o osvojení nezrušit. Role Soudu nespočívá ani v tom, aby v abstraktní rovině rozhodoval o souladu právní úpravy, která neumožňuje údajným biologickým rodičům, kteří z toho či onoho důvodu nejsou uznáni za zákonné rodiče, účastnit se řízení o osvojení nebo napadnout rozhodnutí o osvojení, s čl. 8 Úmluvy. Úkolem Soudu je naopak zjistit, zda byly dodrženy postupy v souladu s požadavky čl. 8 a zda byly důvody uvedené vnitrostátními soudy relevantní a dostatečné v kontextu projednávaného případu (srov. rozsudek ze dne 8. 1. 2013, A. K. a L. proti Chorvatsku, č. 37956/11, body 65 a 70).

93. Při plnění této úlohy považuje Soud za důležité nejprve posoudit, zda estonský soud v době osvojení věděl nebo měl vědět o řízení o určení otcovství stěžovatele probíhajícím v Lotyšsku a zda měl při rozhodování o osvojení A. E. Z. panem H. V. zohlednit předmět tohoto řízení. Následně Soud posoudí, zda byly v řízení o zrušení osvojení prokázány a zohledněny různé dotčené zájmy a zda důvody uvedené při zamítnutí návrhu stěžovatele na zrušení osvojení lze vzhledem k okolnostem případu považovat za relevantní a dostatečné.

(i) Úvahy týkající se řízení o osvojení

94. Soud poznamenává, že A. Z. i A. L., kteří byli zapsáni jako rodiče A. E. Z. v matriční knize narozených, dali souhlas k tomu, aby byl A. E. Z. osvojen H. V.

95. V této souvislosti se zaprvé nejeví nepřiměřené, aby vnitrostátní soud, který má rozhodnout o

osvojení dítěte, vycházel z předpokladu, že obě osoby zapsané jako rodiče dítěte v příslušném rejstříku jimi skutečně jsou. Bylo by přehnané očekávat, že vnitrostátní soudy budou posuzovat, aniž by existoval důvod pochybovat o pravdivosti poskytnutých informací, zda by někdo jiný mohl nebo měl být považován za rodiče dítěte pro účely udělení souhlasu s osvojením.

96. Přesto v tomto případě muselo být krajskému soudu v Harju zřejmé, že A. L. není biologickým otcem A. E. Z. Bylo to uvedeno ve zprávě estonské Rady sociálního zabezpečení přiložené k žádosti H. V. o osvojení …

97. Podle Soudu nelze skutečnost, že právní otec (konkrétně osoba zapsaná jako taková) není biologickým otcem dítěte, automaticky chápat tak, že by se vnitrostátní soud rozhodující o osvojení měl snažit do řízení zapojit i biologického otce. Mohou existovat závažné důvody, proč není považován za právního otce, který má právo rozhodovat o záležitostech týkajících se dítěte.

98. Nicméně tento případ je zvláštní tím, že kromě toho, že A. L. přiznal, že není biologickým otcem A. E. Z., skutečně probíhalo řízení, v němž stěžovatel vytrvale bojoval za své (v té době údajné) právo být uznán biologickým otcem A. E. Z.

99. Soud se domnívá, že soudce rozhodující o osvojení A. E. Z. si musel být alespoň do určité míry vědom toho, že v Lotyšsku probíhá soudní řízení týkající se A. E. Z. Odkaz na toto řízení byl uveden ve zprávě Rady sociálního zabezpečení. Zpráva sice uvádí, že řízení probíhající v Lotyšsku se týkalo pouze otázky práva na styk mezi stěžovatelem a A. E. Z. a že návrh stěžovatele na určení otcovství byl zamítnut. Zdá se však, že tato informace vycházela pouze z prohlášení A. Z. … Ve skutečnosti se řízení probíhající v Lotyšsku v této fázi netýkalo pouze práva na styk, ale také určení otcovství stěžovatele.

100. Soud poznamenává, že lze přinejmenším vznést otázku, zda se za takových okolností dalo očekávat, že krajský soud v Harju ověří skutečnosti (jako je rozsah a stav řízení probíhajícího v Lotyšsku) z vlastního podnětu, než aby se spoléhal pouze na prohlášení, které uvedla jedna ze stran.

101. Soud v každém případě konstatuje, že předmět a rozsah řízení v Lotyšsku měl být krajskému soudu v Harju znám dne 25. 4. 2018, kdy rozhodoval o osvojení A. E. Z. Je možno zdůraznit, že právě v lednu 2018 lotyšský opatrovnický orgán předložil krajskému soudu v Harju žádost o soudní spolupráci za účelem shromáždění důkazů. Tato žádost obsahovala informace o tom, že řízení probíhající v Lotyšsku se týkalo jak určení otcovství stěžovatele, tak jeho práva na styk s A. E. Z. … Krajský soud v Harju shromáždil důkazy, aby splnil tuto žádost, a odpověď lotyšskému opatrovnickému orgánu předložil dne 9. 4. 2018, tedy přibližně dva týdny před vydáním rozhodnutí o osvojení.

102. Soud si je vědom toho, že žádost o soudní spolupráci a otázku osvojení řešili různí soudci krajského soudu v Harju … V projednávaném případě však nejde o individuální odpovědnost konkrétní osoby nebo vnitrostátní instituce jako takové, ale o mezinárodní odpovědnost státu jako celku za plnění závazků vyplývajících z Úmluvy (rozsudek ze dne 22. 6. 2021, R. B. proti Estonsku, č. 22597/16, bod 102). Soud opakuje, že je na každém smluvním státu, aby byl vybaven přiměřenými a účinnými prostředky k zajištění plnění svých pozitivních závazků podle čl. 8 Úmluvy (viz například výše citovaný rozsudek K. A. B. proti Španělsku, bod 115).

103. S ohledem na výše uvedené Soud konstatuje, že krajský soud v Harju při rozhodování o osvojení A. E. Z. panem H. V. si byl vědom nebo alespoň si měl být vědom řízení o určení otcovství stěžovatele probíhajícího v Lotyšsku. Nezdá se však, že by soud tuto skutečnost jakkoli zohlednil při vedení řízení o osvojení a potvrzení návrhu H. V. o osvojení A. E. Z. Nezdá se, že by si soud vyžádal další informace o průběhu řízení probíhajícího v Lotyšsku nebo že by zvážil, zda je nutné – vzhledem ke

všem různým zájmům – řízení o osvojení přerušit, dokud nebude otázka otcovství stěžovatele objasněna.

104. V tomto ohledu Soud rovněž poznamenává, že Nejvyšší soud v řízení o zrušení osvojení A. E. Z. uvedl, že soud, který má rozhodnout o osvojení dítěte, musí obvykle řízení o osvojení přerušit, pokud se dozví, že otcovství dítěte je zpochybněno v jiném řízení. Ve výjimečných případech řízení o osvojení přerušit nemusí, pokud je přesvědčen, že čekání na výsledek řízení o určení otcovství není v nejlepším zájmu dítěte …

105. Soud poznamenává, že v tomto případě se nezdá, že by úvahy o možných zájmech stěžovatele a jejich vyvážení s nejlepšími zájmy dítěte (a také se zájmy ostatních účastníků řízení) tvořily součást odůvodnění krajského soudu v Harju.

106. Na základě těchto skutečností se Soud domnívá, že ve vztahu k řízení o osvojení byl vnitrostátním orgánům prokázán závažný nedostatek pečlivosti.

(ii) Úvahy týkající se řízení o zrušení osvojení

107. Poté, co se stěžovatel dozvěděl o osvojení A. E. Z. v Estonsku, podal návrh na zrušení rozhodnutí o osvojení. Ten však byl nakonec Nejvyšším soudem zamítnut s tím, že neměl aktivní legitimaci k podání takového návrhu, neboť jeho otcovství nebylo právně potvrzeno.

108. Soud opakuje, že již dříve konstatoval, že biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života svého dítěte, pokud pro to neexistují relevantní důvody týkající se nejlepšího zájmu dítěte. To však nutně neznamená povinnost podle Úmluvy umožnit biologickému otci zpochybnit postavení právního otce a takovou povinnost nelze vyvodit ani z judikatury Soudu (viz výše citované rozsudky Kautzor proti Německu, body 76–77, a rozsudek Ahrens proti Německu, bod 74). Skutečnost, že vnitrostátní orgány při povolování nebo zamítání návrhu na určení otcovství disponují diskreční pravomocí, jejímž cílem je chránit nejlepší zájmy dítěte a vyvážit zájmy dítěte i domnělého biologického otce, není sama o sobě neslučitelná se zárukami obsaženými v čl. 8 (viz výše citovaný rozsudek Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku, bod 33). Nicméně absolutní nemožnost domnělého biologického otce požadovat určení svého právního otcovství pouze na základě toho, že otcovství k danému dítěti již uznal jiný muž, aniž by se zkoumaly konkrétní okolnosti případu a různé zájmy, které jsou v sázce, byla shledána v rozporu s čl. 8 Úmluvy (viz výše citovaný rozsudek Różański proti Polsku, body 77–79).

109. Soud poznamenává, že výše citovaná judikatura se týká domnělých biologických otců, kteří se pokusili zpochybnit právní otcovství někoho, kdo již dítě nebo děti uznal za své, ale jejich žaloby byly prohlášeny za nepřijatelné pro nedostatek aktivní legitimace nebo odmítnuty. V těchto případech se Soud zaměřil na to, zda vnitrostátní soudy, přestože buď zamítly, nebo odmítly návrhy údajných otců, posuzovaly – alespoň do určité míry – konkrétní okolnosti projednávaných případů a zvážily konkurující si zájmy (zejména nejlepší zájem dítěte), nebo zda se pouze odvolávaly na absenci formálních důvodů, které by údajným biologickým otcům umožňovaly zpochybnit již uznané otcovství (viz výše citovaný rozsudek Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku, body 33–37, a rozhodnutí ze dne 29. 6. 1999, Nylund proti Finsku, č. 27110/95; srov. i rozsudek ze dne 8. 12. 2016, L. D. a P. K. proti Bulharsku, č. 7949/11 a 45522/13, body 64–65, 68 a 75, a výše citovaný rozsudek Różański proti Polsku, body 77–78).

110. Ve věci Marinis Soud shledal jako relevantní, že zákonodárce vyvážil dotčené zájmy a umožnil biologickým otcům podat za určitých omezených okolností návrh na určení otcovství (viz rozsudek ze dne 9. 10. 2014, Marinis proti Řecku, č. 3004/10, body 59, 67–71). Vůle zákonodárce upřednostnit existující rodinný vztah mezi dítětem a jeho právním otcem – který skutečně žil s matkou dítěte a

poskytoval mu každodenní rodičovskou péči – před vztahem mezi domnělým biologickým otcem a dítětem byla rovněž zohledněna ve věci Kautzor proti Německu (výše citovaný rozsudek, body 69 a 74).

111. Soud podotýká, že tato stížnost podaná proti Estonsku se netýká otázky zpochybnění právního otcovství osoby, která dobrovolně uznala dítě za své, ale otázky zpochybnění rozhodnutí o osvojení, které bylo podle názoru stěžovatele protiprávní. Soud se nicméně domnívá, že zásady vyplývající z výše uvedené judikatury se vztahují i na otázku, zda by údajný biologický otec měl mít možnost napadnout osvojení svého údajného dítěte jinou osobou (viz, *mutatis mutandis*, výše citovaný rozsudek Uzbyakov proti Rusku, body 122–123 a 126).

112. Soud uvádí, že v době zamítnutí stěžovatelovy žádosti o zrušení Nejvyšším soudem dne 10. 2. 2021 vydal senát lotyšského Nejvyššího soudu dne 14. 7. 2020 rozsudek, v němž v podstatě uznal stěžovatele za biologického otce A. E. Z. a vytkl soudům nižšího stupně, že náležitě nezohlednily jeho zájmy … Kromě toho dne 4. 2. 2021 krajský soud v Rize odstranil jméno A. L. z matriční knihy narozených a zapsal stěžovatele jako otce A. E. Z. od jeho narození do 25. 4. 2018 (… tento rozsudek skutečně nabyl právní moci až dne 20. 4. 2021). Soud konstatuje, že estonský Nejvyšší soud musel vědět přinejmenším o rozsudku senátu lotyšského Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2020, neboť na něj odkazoval ve svém rozsudku Odvolací soud v Tallinnu …

113. Nejvyšší soud přijal restriktivní výklad vnitrostátního práva a dospěl k závěru, že vzhledem k tomu, že právní otcovství stěžovatele dosud nebylo uznáno pravomocným rozsudkem, nelze jej považovat za „otce“, jehož souhlas by bylo třeba získat v řízení o osvojení a který by mohl následně podat návrh na jeho zrušení. I když se soudy nižších stupňů – které sice ve věci samé posuzovaly návrh stěžovatele na zrušení – také do značné míry zaměřily na to, že jeho právní otcovství dosud nebylo potvrzeno lotyšskými soudy, přesto se zabývaly konkrétními okolnostmi případu, včetně posouzení, byť stručného, zájmů dítěte … Nezdá se však, že by tyto úvahy o konkrétních okolnostech případu byly součástí odůvodnění Nejvyššího soudu, když zrušil rozsudky soudů nižších stupňů.

114. Na základě výše uvedených skutečností Soud dospěl k závěru, že v řízení o zrušení byl návrh stěžovatele shledán nepřípustným pouze z důvodu nedostatku formálních důvodů, které by mu umožnily zpochybnit právní postavení osvojitele. Vláda netvrdila, že tento nedostatek formálních důvodů byl výsledkem záměrné a odůvodněné volby zákonodárce, jejímž cílem bylo dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi různými dotčenými zájmy, které jsou v sázce.

115. S ohledem na výše uvedené Soud nemůže přijmout skutečnost, že pouhý odkaz na neexistenci formálních důvodů pro zrušení rozhodnutí o osvojení podle příslušného vnitrostátního práva lze považovat za „dostatečné“ hledisko při hledání spravedlivé rovnováhy mezi soupeřícími zájmy v projednávaném případě (srov. výše citovaný rozsudek Uzbyakov proti Rusku, bod 126).

116. Soud nepovažuje za nezbytné posoudit, zda na pozadí připomínek Nejvyššího soudu … mohl stěžovatel důvodně věřit, že podá přípustný návrh na zrušení poté, co mu lotyšské soudy potvrdí právní otcovství.

(iii) Závěr

117. Soud zdůrazňuje vysoce specifickou a složitou povahu tohoto případu. Řízení o určení otcovství v Lotyšsku – které v době, kdy estonské soudy rozhodovaly o osvojení a jeho zrušení, stále probíhalo – trvalo mimořádně dlouhou dobu. V projednávané věci však nejde o odpovědnost lotyšských (vnitrostátních) orgánů, ale estonského státu.

118. Projednávaná věc se týká kontinuální řady událostí, které je třeba posuzovat jako celek. Soud

výše konstatoval, že estonské soudy nejednaly v řízení o osvojení s dostatečnou pečlivostí, přestože věděly nebo měly vědět o řízení o určení otcovství probíhajícím v Lotyšsku. Následně, když byl Nejvyšší soud konfrontován s návrhem stěžovatele na zrušení rozhodnutí o osvojení, zamítl jej pouze z formálního důvodu, že neměl aktivní legitimaci.

119. Ačkoli Soud nehodnotí vedení soudního řízení v Lotyšsku jako takové, musí konstatovat, že výsledek řízení v Estonsku skutečně vedl k tomu, že právní otcovství stěžovatele bylo lotyšskými soudy uznáno pouze na omezenou dobu, tj. do dne, kdy si H. V. v Estonsku osvojil A. E. Z.

120. S ohledem na výše uvedené Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány tím, že ani v řízení o osvojení, ani v řízení o zrušení osvojení nezjistily a nezkoumaly konkrétní okolnosti případu a neposoudily různá práva a zájmy dotčených osob, včetně práv a zájmů stěžovatele, nezajistily spravedlivou rovnováhu v kontextu čl. 8 Úmluvy.

121. K porušení tohoto ustanovení tedy došlo.

(…)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy;

3. *Rozhoduje*, že

(a) žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, následující částky:

(i) 12 000 EUR … jako náhradu nemajetkové újmy;

(ii) 6 844 EUR … jako náhradu nákladů řízení;

(…)

4. *Zamítá v* ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(…)

(Zpracoval: Mgr. Ladislav Kováč, LL.M.)